

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра теорії та історії світової літератури

КУРСОВА РОБОТА

з історії зарубіжної літератури

на тему Концепти «добро» – «зло» у трагедії Гете «Фауст»

Студента III курсу Соколюка Дмитра Руслановича

групи напряму підготовки МЛа 09-21

спеціальності 035 Філологія

Керівник докт. філол. наук, професор Шульгун М.Е.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЄКТС _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Київ – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ ЧАСТИНА, ФІЛОСОФІЯ І ДІАЛЕКТИКА КОНЦЕПЦІЙ ДОБРА І ЗЛА

1.1 Контекст Гете

1.2 Філософія і діалектика концепцій добра та зла

1.3 Внесок Гете до літературних концепцій

Висновок

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТРАГЕДІЇ

2.1 "Фауст" та театральне дійство

2.2 Релігійні образи - Образ Бога

2.3 Релігійні образи - Образ Мефістофеля

2.4 Тема кохання

Висновок

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Шалагінов Б. Б. «Фауст» Й. В. Гете і проблема духовної сутності людини в німецькій літературі на рубежі 18-19 ст. : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра філ. наук. : 10.01.04. Київ, 20.02.2003. 40 с.

Большакова Т.В. Концепція людини у трагедії Гете «Фауст». *Збірник наукових праць ТНУ ім. В.И. Вернадського*. 2007. № 114. с. 17–20.

Вступ

У своїй величезній творчості, Йоганн Вольфганг фон Гете звертався до найглибших філософських питань, що стосуються сутності людської природи. Одним із найяскравіших творів, де він розглядав ці питання, є його роман "Фауст". Цей шедевр став культовим у світовій літературі завдяки своєму здатному відтворенню внутрішніх драм і моральних роздумів головного героя.

"Фауст" відображає складність внутрішнього світу людини та її вічну боротьбу з поняттями добра і зла. У контексті Гете, ці поняття стають ключовими аспектами людської екзистенції, які постійно взаємодіють і конфліктують одне з одним. Світ "Фауста" наповнений не лише зовнішніми подіями, але й внутрішніми роздумами та переживаннями головного героя. Фауст, видатний вчений і мислитель, відчуває невпинну тягу до пізнання, але в той же час, він відчуває пустоту в своєму серці та розчарування від життя. У контексті Гете, добро і зло розглядаються як дві протилежні сили, які постійно борються за владу над людською душею. У "Фаусті" цей боротьба набуває конкретних форм через угоду головного героя з Мефістофелем, що символізує спокусу і спробу Фауста подолати свої внутрішні суперечності шляхом здобуття знань і влади.

"Фауст" Гете таким чином стає не лише літературним шедевром, але й філософським твором, що провокує до глибоких роздумів про природу людської душі та її непереборні протиріччя. У цьому вступі ми занурилися у світ цієї великої трагедії, яка залишається актуальною й надихає на нові тлумачення й обговорення дотепер.

Розділ 1

1.1 Контекст Гете

У Гете виринала ідея створення твору, який би відзначався матеріальним змістом, драматичною формою та лірико-філософським пафосом. Це мав бути видатний опус, як у середньовічних містеріях, де головний герой ставив би перед читачем своєрідний "мікрокосм", символічне втілення людського досвіду. Така книга

розкривала б всі аспекти людського буття, включаючи сили добра і зла, Бога і диявола, душу і тіло, дух і матерію, природу і цивілізацію, благодать і гріх, вічне блаженство і пекло. Гете бажав, щоб "Фауст" став удосконаленою роботою, спорідненою з величезними творами середньовічної літератури, які націлені були на об'єднання людського життя в єдину картину, на наближення до розуміння людського існування, як "Божественна комедія", "Гамлет", "Дон Кіхот", "Гаргантюа і Пантагрюель", "Король Лір"... Відповідно до цієї концепції "Фауст" мав поєднувати художню образність, міфологію, публіцистичний стиль, філософію, релігійний і політичний пафос. Тому Гете настоював на необхідності розуміння загального плану свого твору - "цілого", як ключа до розуміння окремих елементів, де головна мета висловлена зрозуміло, а ціле - чітко. Те ж саме стосується й деталей, якщо їх не розглядати окремо, а в контексті цілого.

У процесі розробки концепції «Фауста», Гете стикнувся з важливим завданням інтеграції раніше написаного «Фрагмента» в загальну структуру твору. Поет залишив цьому фрагментові місце як самостійній частині, що призвело до дихотомії в усьому творі. Такий план був обумовлений внутрішньою динамікою образу Фауста та розвитком сюжету. «Насолода життям індивіда, зовнішня, та пристрась до похмурості — перша частина. Насолода діяльністю, спрямованою назовні, та відчуття краси, що викликається свідомістю — друга частина. Насолода творчістю, що виникає зсередини...». Суть дихотомії полягає у розкритті матеріального шляху індивіда від чуттєвого до свідомого, від внутрішнього самовивчення до зовнішнього світу, від переживань до діяльності, від спостереження до творчості, від похмурого світу до просвітлення, від штучного до універсального, від деструкції до цивілізації. Це було загальним тлом, щодо розуміння якого Гете настільки наполягав.

Про свій творчий шлях Гете сказав: «Я збирав усе, що проходило перед моїми очима й вухами, перед моїми почуттями. Для моїх творів тисячі окремих істот внесли своє (...), всі прийшли і принесли свої думки й досягнення, свої долі, своє життя, своє

буття. Так я пожинав часто те, що сів інший, робота мого життя є створенням колективу, і це творіння носить ім'я Гете».

У трагедії "Фауст", рефлексія над поняттями добра і зла має величезне значення. Гете народився в епоху романтизму, коли людство переживало значні зміни в соціально-політичній сферах, а також у сфері моралі та світогляду. Ця епоха характеризувалася руйнуванням старих моральних норм і вірувань, що викликало пошуки нового сенсу життя і нових ідеалів. Гете був не лише письменником, але й філософом, який активно відстоював свої погляди через свої твори. Він був зацікавлений не лише в дослідженні зовнішніх подій, але й у внутрішньому світі людини, у її моральних та етичних принципах. "Фауст", в якому Гете звертається до найглибших аспектів людської природи, викликаючи читача до роздумів над сутністю добра і зла. Гете був добре ознайомлений з філософськими діалектиками свого часу, такими як Гегель і Шеллінг, чий вплив можна помітити в його творчості. Він розумів, що поняття добра і зла не можуть існувати одне без одного, і вони взаємодіють між собою, утворюючи складний ландшафт людської моралі та психології.

Контекст творчості Гете, особливо в контексті його трагедії "Фауст", відображає не лише зовнішні події та соціальні зміни його епохи, але й відповідь на внутрішні питання про природу людської душі та її боротьбу з моральними принципами. У другій половині XVIII століття, Європа переживала період значних соціальних, політичних і культурних змін. Цей період, відомий як епоха Просвітництва, характеризувався збільшенням інтересу до раціоналізму, наукового підходу та нових ідей свободи та людських прав. Однак ці ідеали викликали також супротив, адже були порушені традиційні моральні та релігійні норми. У такому контексті філософія Гете виявилася дуже важливою, оскільки вона пропонувала нові погляди на проблеми людської природи, моралі та долі. Гете був частиною руху Стурм і дранг (Штурм і натиск), який відзначався стремлінням до виразності, пошуком істинного почуття і вищої правди. У своїй творчості він виступав проти формалізму

і кліше, намагаючись розкрити складність людської душі та її моральних конфліктів.

Треба також відзначити, що епоха романтизму, яка розцвіла наприкінці XVIII - на початку XIX століття, внесла свій внесок у творчість Гете. Романтизм характеризувався захопленням містичними, фантастичними та трагічними аспектами життя, що відображалося в його роботах, зокрема у трагедії "Фауст". Це допомагало Гете створити атмосферу загадковості та таємниці, яка пронизує усю трагедію і підсилює її філософський зміст.

1.2 Філософія і діалектика концепцій добра та зла

"Фауст" - це трагедія, що відзначається глибокою філософською проработкою теми добра і зла. Це не просто розповідь про спокусу, але і величезний філософський пошук в сутності людської душі та її вічної боротьби з моральними принципами.

Розуміння добра і зла, позбавлене універсальності, не можливо пов'язати з природою; оскільки Мефістофель репрезентує лише одну частину природи - хаотичну, неформлену, "революційну". У "Фаусті" конструктивну єдність (гармонію) полярних сил у процесі розвитку представляє не Мефістофель, а сама Природа у всьому її розмаїтті та багатстві. Справді, супутниками Фауста є як Мефістофель, так і Природа; однак остання "постійно бажає зла, але постійно творить добро". Мефістофель, зі свого боку, є носієм деструктивного зла. Він заперечує, щоб знищити, а не зміцнити. Неможливо навести конкретні приклади "добра", яке було б отримане за допомогою Мефістофеля; усе "позитивне" від нього в результаті обертається своєю протилежністю. У "Фаусті" Гете показує, що добро і зло часто не є чітко визначеними категоріями, але складаються з численних нюансів та взаємодіють одне з одним в складному танці. Фауст, починає свій шлях як вчений і мислитель, що шукає знання та істину. Але його бажання розуміти всю сутність життя приводить до того, що він віддається спокусі Мефістофеля, щоб

отримати всемогутність і задоволення своїх бажань. Ця внутрішня боротьба між добром і злом відображається у різних аспектах. Наприклад, Фауст, який спочатку відчуває себе втраченим в світі знань, намагається знайти сенс життя в науці та владі. Проте, його пошуки призводять до трагічних наслідків, коли він віддається спокусі Мефістофеля та занурюється в безмежність гріха та пороку.

У Пролозі уявлення Гете про добро і зло не дуже відповідає біблійним принципам. Наприклад, Фауст представлений як особа, пов'язана зі своїми духовними коріннями: "Ein guter Mensch in seinem dunklen Drange, ist sich des rechten Weges wohl bewußt" (Добра людина, зі своїми темними прагненнями, все ще свідомо правильного шляху). Проте, теологічно, оскільки створення розглядається як пошкодження через "Падіння Людини", люди не з'єднані зі своєю цілісністю, якщо вони не мають вірності християнству. Ще одна відмінність між прийнятою християнською перспективою та "Фаустом" полягає в тому, що Бог все ще активно творить, він є Верховним Богом-Створником. В результаті цього в "Фаусті" виникає важлива парадигма, а саме те, що людство постійно тягнеться до значущої діяльності, тим самим підтримуючи творчі імпульси Бога. Дуже значущою в цьому зв'язку є те, що Бог називає Створення "Das Werdende, das ewig wirkt und lebt" (Принцип постійного розвитку, який вічно живий і діє). Цей вічно-творчий аспект Бога в "Фаусті" підсилюється оригінальним зразком який звучить: "Das Sein des Seins, das ewig lebt" (Існування існування, яке вічно живе).

Інший аспект цієї діалектики полягає в тому, що в творі немає чіткого розділення між "хорошим" і "поганим" персонажем. Навпаки, кожен герой має свої мотивації і внутрішній конфлікт, що робить їхні дії більш складними та багатограними. Гете розкриває глибину діалектики добра і зла через внутрішній конфлікт головного героя. Одна з найвідоміших цитат, яка ілюструє цю боротьбу, знаходиться в початкових рядках твору: "Два дуhi живуть у моїй грудях, / і вони воюють незгідно...". Ця цитата відображає внутрішній розподіл Фауста між своїми амбіціями та моральними принципами. Важливим моментом у трагедії є діалоги між Фаустом та Мефістофелем, де розкриваються різні аспекти людської природи

та її ставлення до добра і зла. Наприклад, Мефістофель, який є символом зла, часто використовує лукавство та спокусу, щоб звести Фауста з розуму. У своїх діалогах вони обговорюють сутність людської душі і природи гріха.

Мефістофель: "Чому ти мучишся з вищими знаннями, коли можеш насолоджуватися найпростішими радощами життя?" Фауст: "Моя душа прагне більшого, ніж прості радощі. Вона шукає сенсу істиною і мудрістю."

Мефістофель: "Чи не краще насолоджуватися моментом, ніж маритися забутими мріями про майбутнє?" Фауст: "Мрії дають мені силу йти вперед, вони підтримують мою віру в майбутнє."

Мефістофель: "Чому ти докладляєш стільки зусиль досягти неможливого, коли можеш отримати все від мене?" Фауст: "Все, що ти можеш мені дати, - це порожнеча і пуста. Я шукаю істинного значення життя."

Тут відображається боротьба між Фаустом, який прагне досягти вищих ідеалів і сенсу життя, і Мефістофелем, який намагається спокусити його простими радощами та матеріальними задоволеннями. Через такі обговорення можемо краще зрозуміти внутрішній конфлікт головного героя та його пошуки сенсу у світі. Проте, на противагу Мефістофелю, є і постаті, які представляють силу добра. Наприклад, Гретхен, кохана Фауста, виступає як символ чистоти і невинності, а її трагічна доля в творі показує негативні наслідки гріха та самовпевненості. Гретхен і Фауст відображають дві протилежні сторони людської природи: добро і зло. Гретхен, з одного боку, представляє чистоту і доброту, вона непорушена в своїх моральних переконаннях і вірна своїм ідеалам.

"О, ні, молодий пане, я залишусь вірна своїм ідеалам, хоч би що сталося. Моя чистота - моє найцінніше скарбниця, я не дозволю нікому забруднити її своїми гріхами."

Гретхен висловлює свої моральні переконання і свою відданість чистоті.

"Любов - це найвищий закон, який веде моє серце. Я вірю в силу добра і відмовляюся від всього, що не належить до нього."

Гретхен підкреслює свою віру в добро та важливість любові.

З іншого боку, Фауст прагне пізнати всю сутність життя, він рухається вперед, не зупиняючись перед моральними обмеженнями, і в кінці стає жертвою своєї власної самовпевненості і гріхів. Трагічна доля Гретхен у творі є показником негативних наслідків гріха та самовпевненості. Її коханець, Фауст, втрачаючись в прагненні до влади і задоволення своїх бажань, призводить до того, що вона стає жертвою його впливу і зазнає страждань. Ця трагедія слугує як нагадування про важливість моральних цінностей і наслідків наших дій у контексті відносин з іншими людьми.

1.3 Внесок Гете до літературних концепцій: Спадщина "Фауста" у світовій літературі

"Фауст" став не тільки витокром романтизму, а й одним з творів світової літератури, який вплинув на розвиток філософії, мистецтва та культури.

Внесок Гете полягає, по-перше, в його унікальному підході до розкриття глибинних проблем людської душі та моральних конфліктів. У "Фаусті" він не просто створив розповідь про спокусу, але й відкрив для світу всебічний аналіз добра і зла через внутрішню боротьбу головних персонажів. Ця трагедія стала не тільки втіленням романтичної ідеї про безмежну любов до пізнання і нескінченне прагнення, але й уривком історії, який відображає важливі проблеми та дилеми людського життя. Бажання досягнення знань і влади у трагедії, коли Фауст прагне пізнати всю сутність життя та влади, що призводить до його пошуку знань і безмежного прагнення до влади над своїм життям і навколишнім світом. Проте, це прагнення призводить до моральних конфліктів і трагічних наслідків. Моральні принципи і спокуса, де головний герой стикається з внутрішньою боротьбою між своїми моральними переконаннями і спокусою, що представлена Мефістофелем. Він

змушений вибирати між духовною чистотою і матеріальними задоволеннями. Одна з центральних тем трагедії це пошук сенсу життя. Фауст намагається знайти сенс життя і своє місце в ньому через пізнання, але замість того, щоб отримати відповідь, він попадає у пастку суперечностей і болю. Ціна його вибору - це стикатися з наслідками. Його пошук знань і влади призводить до страждань і втрат, які він не може відмінити або виправити.

По-друге, Гете вніс значний внесок у розвиток літературної техніки і стилістики. У "Фаусті" він використовує широкий спектр літературних прийомів, від драматичних діалогів, як,

Мефістофель: "Чому ти мучишся з вищими знаннями, коли можеш насолоджуватися найпростішими радощами життя?"

Фауст: "Моя душа прагне більшого, ніж прості радощі. Вона шукає сенсу істиною і мудрістю.";

Мефістофель: "Чому ти докладаєш стільки зусиль досягти неможливого, коли можеш отримати все від мене?"

Фауст: "Все, що ти можеш мені дати, - це порожнеча і пустка. Я шукаю істинного значення життя.";

і поетичних описів до філософських роздумів і символічних образів. Ця різноманітність стильових засобів дозволяє йому глибше розкрити тему добра і зла та показати її багатогранність.

"Фауст" вплинув на багатьох письменників і митців світового масштабу. Численні адаптації та інтерпретації твору свідчать про його великий культурний вплив. Ця трагедія надихала таких великих митців, як Томас Манн, Франц Ліст та багатьох інших, вони знаходили в ній натхнення для власних творінь і роздумів над вічними темами людської душі, і все це завдяки Фаусту Гете.

Висновок Розділу 1

“Фауст” виявився не лише яскравим втіленням романтизму, а й одним із найбільш впливових творів, які суттєво вплинули на подальший розвиток мистецтва, філософії та культури. Гетеанська драма відкриває перед нами не лише проблематику свого часу, але й вічні питання моралі, сенсу життя та внутрішньої боротьби людини зі своїми бажаннями і принципами, з якими стикаються абсолютно всі люди на своєму життєвому шляху. Ці вічні питання моралі (добра та зла), які переслідують нас зараз, а також переслідуватимуть всі покоління після нас, не те щоб прямо розглядаються у творі і їм надається аналіз, а скоріш яскраво і чітко ілюструються, щоб читач сам зробив для себе висновки на основі тих моральних проєлюстрованих моментів, з якими стикається Фауст, які мають відгукнутися у читачеві через його власний життєвий досвід. Такий аналіз підкреслює глибину творчості Гете та її значущість як для свого часу, так і для нашого, нагадуючи нам про вічний пошук істини та власного місця у світі.

Розділ 2

2.1 “Фауст” та театральне дійство

Уявлення про сюжет “Фауста”, де зустрічаємо Бога, диявола та різноманіття земного життя, надихає нас звернутися до середньовічної театральної традиції - містерії. Цей жанр відображував релігійні сюжети, нерідко втілюючи їх у формі розмаїтих дійств та процесій. Середньовічні містерії відзначалися від релігійних подій, пов'язаних із Ісусом Христом та святими, до алегоричних зображень добра та зла. Ці вистави проводилися у муніципальних будівлях чи спеціально обладнаних театральних конструкціях, а іноді набували форми великих публічних процесій. У складі містерій присутня кількість різноманітних персонажів - від богословів та ангелів до демонів та грішників. Костюми та маски, що використовувалися, допомагали створювати враження надприродності та містицизму, відображаючи традиційне розуміння добра та зла. Крім релігійних сюжетів, містерії часто включали фарсові елементи для розваг та розважання

глядачів. Це додавало виставам колориту та різноманітності, хоча ця практика не завжди знаходила затвердження серед офіційних властей.

Порівняння "Фауста" з містеріями допомагає зрозуміти художню концепцію Гете та його поетичне бачення світу, засноване на традиціях та символізмі середньовічного театру.

У "Фаусті" він відтворює не лише конфлікт між добром і злом, але й розгортає перед нами широке полотно людських прагнень, сумнівів та трагедій. Трагедія Фауста перетинає межі лише індивідуальної долі, вона стає символом загальної людської боротьби зі смертю, знанням і сенсом життя. У цьому вимірі "Фауст" відчутно відрізняється від традиційних середньовічних містерій, які частіше за все пропагували релігійні сюжети та вчення церкви. Гете використовує не лише зовнішні символи та образи, а й звертається до глибоких психологічних та філософських проблем. У "Фаусті" бачимо не лише протистояння добра і зла у зовнішньому світі, але й внутрішню боротьбу головного героя зі своїми суперечливими прагненнями та бажаннями. Ця внутрішня дилема Фауста відображає загальну людську драму, що розгортається в душі кожного з нас. Додаткове дослідження містерійного аспекту "Фауста" дозволяє розглядати твір як метафору великої та вічної театральної драми, де людське життя представлене як спектакль, а сам Фауст - актором у цій великій трагедії.

2.2 Релігійні образи - Образ Бога

Образ Бога, як викладено в "Пролозі на небі", ілюструє концепцію "найвищої точки нерозрізненності", за словами Шеллінга, що означає універсальність світового абсолюту. У цьому стані Бог об'єднує у собі всю різноманітність світу, включаючи людей, живі істоти, природу, яка одночасно прекрасна і потворна, світло і пільму, добро і зло, включаючи Мефістофеля. Зрозуміло, чому Бог зображений лише у "Пролозі на небі" і не з'являється більше в творі: абсолют існує не сам по собі, а

втілено у вигляді особливого. Образ Бога як "абсолют" з'являється у своєму персональному вигляді на початку, проте в основному він представлений як сам світ, що виражається у його різноманітності. Таке зображення робить Бога міфологічним персонажем. У контексті твору "Фауст" цей образ Бога стає ключовим елементом, який допомагає відобразити внутрішній конфлікт головного героя, його прагнення до пізнання та пошуки духовного вибору. Фауст, як символ людської душі, намагається знайти відповіді на найбільші питання про сенс життя, моральність і долю. Образ Бога, як найвищої точки нерозрізненності, надає йому можливість осягнути цю глибину та відкрити нові горизонти.

2.3 Релігійні образи - Образ Мефістофеля

У краєзнавстві народних переказів, Мефістофель виявився фігурою, що виникла з легенди про Фауста, а в наступному — зайшов у сценарій Гете, як загадковий актор, що втілює ворога людства, головного противника Бога та невразливого майстра "нижнього царства" — матерії, безладної влади та заздрощів, яка проявляється у гріхах, жадливих фізичних та душевних муках, а також пеклі. Цей образ не просто відтворює канонічні уявлення про земне існування, гріх та відшкодування, але також містить у собі філософські концепції щодо волі людини, її природних почуттів, взаємовідносин добра та зла, а також сприйняття часу та вічності. У середньовіччі диявол відігравав ключову роль у світобудуванні, розглядаючи життя як постійну боротьбу між божественним та диявольським, душею та тілом, раєм та пеклом, світлом та темрявою, істинним знанням та обманом. Ця вічна боротьба повинна тривати до кінця часів, до долі та вічності, а роль диявола та зла у світі мала закономірний характер. Кожна епоха вирішувала питання про місце зла у житті та існуванні світу по-власному.

Мефістофел представлений як хитрий і харизматичний персонаж зі складним характером. Він володіє вражаючою ерудицією та витонченою манерою ведення діалогів, завжди здатний знайти відповідь на будь-яке запитання. Його образ вражає своєю здатністю адаптуватися до будь-яких обставин і викликів, що зробило його незримим, але потужним противником для Фауста. За всією його кмітливістю та

впливом, Мефістофель є символом моральної пустки та втрати внутрішньої справжності. Він пропонує Фаустові матеріальне багатство та насолоди, але ці приваби лише віддаляють героя від його духовного розвитку і призводять до його загибелі. Віг є символом спокусника, що обертається вокруг бездуховності та заздрощів, а не істинної свободи та щастя. Він є каталізатором Фаустової внутрішньої боротьби між жадібними бажаннями та духовною пусткою, що лежить за ними. Його образ створює враження мистецького втілення постійної боротьби між примарною вигодою та внутрішньою гармонією. Мефістофель також персоніфікація темної сили внутрішнього конфлікту, яка заворушує душу Фауста та перетворює його на раба своїх власних пристрастей. Його загадкова привабливість та загрозлива мудрість допомагає розкрити глибину людської душі та її здатність до саморуїнування. Мефістофель є втіленням темних сил, які водночас приманюють та відштовхують, віддзеркалюючи внутрішній конфлікт між мудрістю та спокусою. Його образ є символом моральної дилеми та внутрішнього розколу.

Фауст двічі просвітлює світло Мефістофеля як "сина хаосу". Цей метафоричний переклад відображає концептуальну складність, що була розвинена ідеалістичною філософією. Хаос, у свою чергу, завжди є емпіричним, впливаючи на зовнішні враження та афективність. Властивою хаосу є відображення, а не смисл чи значення; він завжди агресивний щодо форми та структури, що відкривається через призму хтонічності. Крім того, хаос є анархічним і свавільним, втрачаючи напрям і ціль. Всі ці риси властиві Мефістофелю, що відображається як дух анархічного свавілля, втілення неструктурованості та нестійкості, корінням у хаосі. Порівняно з філософією морального емпіризму, важливе твердження Мефістофеля, що "Я - тої сили часть, // Що робить лиш добро, бажаючи лиш злого...", стає предметом аналізу. Виявляється, що його "діалектичність" є позірною, оскільки вона не має універсального характеру, а зло залежить від випадковості. Мефістофель не представляє усю Природу, а лише її хаотичну та деструктивну частину. Його твердження, яке дещо повторюється, видається пародійною саморекламою, що іронічно відображається в його неспроможності змінити світ. І тим самим, емпіричний та скептичний підхід Мефістофеля постійно втрачає в конкуренції з

Припущення Мефістофеля про беззаперечну склонність людини до моральної корумпованості, що легко викликає її відступ від моральних засад, не лише стало загальним мотивом містерії, що стала джерелом сюжету твору Гете, але й відображає філософські протиріччя другої половини XVIII століття. Образ Мефістофеля відображає уявлення про зло, яке було характерним не лише для англійського емпіризму і скептицизму, але й для французького матеріалізму. Мефістофель розглядає своє завдання в тому, щоб спрямовувати Фаустові дії в "природне" русло, оскільки саме фізична природа була джерелом морального зла для французьких матеріалістів. Сучасна наука оцінює цю точку зору як "антропоцентричну логіку в контексті механістичного природознавства". Мефістофель не сумнівається в передбачуваності реакції Фауста, яку він розглядає в першу чергу як фізичну.

2.4 Тема кохання

В прелюдії до "Фауста" відчутна важливість теми природи, яка переплітається з темою кохання. У сцені "Саду Маргарити" особливо відзначається діалог Фауста та Маргарити про Бога. Для Фауста Бог є тотожністю природи, він сприймає Його як принцип космічної повноти та безмежного розмаїття. Тому він називає Бога: "всеобійматель, вседержавитель" — "der Allumfasser, der Allerhalter". Фауст прагне жити відповідно до законів природи, вміщаючи всю її повноту та різноманіття у своє серце. Окрім образів вже не сентиментальної, а трансцендентної (космічної) природи, ми тут також знаходимо інші ключові поняття, характерні для його творчості — Щастя, Серце, Любов, Бог. Фауст, занурений у титанічний порив зливання з усією повнотою і розмаїттям природи, відкриває у своєму коханні до Маргарити до того часу невідому йому повноту буття — живу, зігріту почуттям, вільну та ніким не скуту: "Рай небесний у її обіймах, / В них вся небесна радість, в них весь вогонь!" Та чи вдасться Маргариті сприйняти світ так само? Чи під силу їй завдання, що перед ним поставив Фауст? Чи не призвела ідилічна наївність

Гретхен до любовної розміжності? Ми вважаємо, що коханська колізія в "Пра-Фаусті" має метафізичний характер: Маргариті виявилось не по зубах завдання трансцендентного пориву. Слабка дівчина, незважаючи на власну волю, була затагнута у вир безмежної повноти і розмаїття природи. Вираженням цієї вічної сили природи стало її кохання. Проте, з'єднавши Маргариту з Фаустом, природа тим самим порушила рівновагу її спокійного існування.

Образ Маргарити у "Пра-Фаусті" легко вплетається в тематику штурмерської лірики Гете, особливо в "Великих гімнах". Цей образ втілює у собі спокійне та щасливе невідання, незнання. Наприклад, у поезії "Мандрівник" ("Der Wanderer") простежується ідилія щасливого життя звичайної трудової сім'ї у природному оточенні. Це життя базується на повній довірі до природи та її неспішному рухові, коли не виникає потреби аналізувати або контролювати її. Проте, природа, хоч і ніжна та доброзичлива до людей, творить свою гармонію через руйнацію та розпад, використовуючи для цього саму людину, яка не має усвідомлення її кінцевої мети. Мандрівник із захопленням виявляє, що там, де живе сім'я, ростуть руїни стародавнього храму, а будинок та огорожа збудовані зі священних каменів, чия історія невідома селянам. Природа передає свою непорушну естафету життя: стара культура загинула, але на руїнах народжується нове життя. Центральним мотивом є дитина, яка є об'єктом ніжності молодої матері. Гармонія полягає у спокійному невіданні про кінцеву мету природи та у повному злагодженні з нею.

Висновок

У контексті філософії Фауста, для знаходження щастя людина повинна навчитися підкоряти нижчі елементи своєї природи і жити конструктивно у встановленому для неї каркасі. Заключні сцени драми і висловлювання Бога у "Пролозі" показують, що добро може виникати зі зла, але не підтримують ідею того, що зло слід шукати як засіб досягнення добра. Моральна доктрина, яку пропонує Гете в "Фаусті", вчить, що суттєвою рисою всього існування і законом, який керує всесвітом, є

неустановна, цільова та позитивна діяльність, і що людина може знайти своє місце в житті лише шляхом прагнення брати участь у цьому великому космічному русі у необхідних в межах, відповідних її людським здібностям.

Життя Фауста має свої трагічні аспекти, оскільки його життя відзначене довгою серією злочинів і ілюзій, і він помер, ніколи не знаючи повного особистого задоволення. Проте історія має позитивне та впевнене завершення, яке вкладає надію на те, що люди можуть знайти особисте задоволення в плідній діяльності та прийнятті законів, що керують всесвітом. Довгий, важкий шлях Фауста до Спасіння не є прикладом для інших. Його досвід розкриває пастки та повороти не туди, які є небезпеками у життєвій подорожі, і має за мету заохочити читачів знаходити свій власний шлях до гармонії з космічним порядком. Гімн Містичного Хору у фінальній сцені драми узагальнює цю тему, показуючи, що досягнення людини є результатом спільноти з духом творчості та дії.

У вічному дуалізмі, що переплітається у творі бачимо непередбачувану гру суперечностей між добром і злом, Богом і дияволом. Ця боротьба не лише визначає внутрішній світ головного героя, але й пронизує всі аспекти існування. Добро і зло не можуть існувати одне без одного, але одночасно не можуть існувати у гармонії. Вони є двома обличчями того самого медалю, в якій кожний рух одного викликає відгук у другого. Дуалізм цих протилежностей створює невичерпну динаміку, яка спонукає людину до вічного пошуку рівноваги і розуміння. Сутність цього вічного танцю дуалізму виявляється у боротьбі між добром і злом у моральному плані й у протистоянні сил природи, внутрішньої боротьбі в людській душі та постійному розвитку.

